

TARIM İŞLETMELERİNDE TARIMSAL ÖRGÜTLENMENİN YERİ VE ÖNEMİ**THE PLACE AND IMPORTANCE OF AGRICULTURAL ORGANIZATION IN
AGRICULTURAL ENTERPRISES****Prof. Dr. Arif SEMERCİ**

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 17100,
Çanakkale Turkey.

ORCID: [0000-0003-0893-3748](https://orcid.org/0000-0003-0893-3748)**ÖZET**

Tarımsal kalkınmanın önemli göstergelerinden biri de örgütlenme düzeyidir. Örgütlenme; tarımsal üretimde birçok sorunun çözümünde ön plana çıkan araçlardan biridir. Türkiye’de tarımsal örgütlenme konusunda bir unsur yer almaktadır. Bu unsurlardan bazıları işletmelerin sermaye ihtiyaçlarının karşılanmasında, bazıları girdi temininde bazıları da ürün pazarlamasında faaliyet göstermektedir. Ülke genelinde ziraat odalarına üye sayısı 5,2 milyon olup bu değer tarımsal kooperatiflerde 3,6 milyon, üretici birliklerinde 345 bin, ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinde ise 570 bin civarındadır. Yapılan çalışmada; süt sığırcılığında 141, pamuk üretimde 136, kanola üretimde 83 ve çeltik üretiminde 74 adet tarım işletmesinden anket uygulamasıyla elde edilen verilerden yararlanılarak tarım işletmelerinde örgütlenme düzeyleri incelenmiştir. Araştırma; incelenen işletmelerde üreticilerin en yüksek oranda ziraat odalarına üye olduklarını ortaya koymuştur. Bu oran çeltik ve pamuk üretimde %100 iken, kanolada %89 ve süt sığırcılığında %82 olarak tespit edilmiştir. Yapılan araştırma; damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye olan ve olmayan işletmeler arasında sağmal inek başına ortalama süt verim değerleri bakımından %7 düzeyinde, sağmal inek varlığı bakımından da %1 düzeyinde istatistiki yönden farklılık olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte tarım kredi kooperatifine üye olan ve olmayan işletmeler arasında ortalama çeltik üretim alanı bakımından istatistiki açıdan %1 düzeyinde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kanola üreten işletmelerde ise tarım kredi kooperatiflerine üye olan ve olmayan işletmeler arasında birim alandan elde edilen verim değeri bakımından istatistiki bakımdan %5 düzeyinde farklılık olduğu saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular üreticilerin özellikle ürünlerini pazarlama aşamasında sıkıntı çektiklerini göstermiştir. Yürütülen çalışma; tarımsal örgütlerin tarım işletmelerinin sermaye ve girdi ihtiyaçlarını karşılamaları yanında özellikle üretilen ürünlerin pazarlanması aşamasında etkin rol almaları gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarım, örgütlenme, çeltik, kanola, süt sığırcılığı, pamuk, Çanakkale, Hatay.

ABSTRACT

One of the important indicators of agricultural development is the level of organization. Organization is one of the prominent tools in solving many problems in agricultural production. There are many elements in agricultural organization in Turkey. Some of these elements have part in meeting the capital needs of enterprises, some in supply of inputs, and some in marketing

of products. The number of members in chambers of agriculture throughout the country is 5.2 million, this value is 3.6 million in agricultural cooperatives, 345.000 in producer associations, and 570.000 in breeder associations. In this study; organization levels in agricultural enterprises were examined by using the data obtained from the survey studies from 141 in dairy cattle, 136 in cotton production, 83 in canola production and 74 in paddy production enterprises. According to the research results, membership level was found highest in chambers of agriculture. This rate was 100% in paddy and cotton production, it was 89% in canola and 82% in dairy cattle. Furthermore, between the enterprises which were members of the breeding cattle breeders' association and non-members, there was 7% of statistical difference in terms of average milk yield values per dairy cow, and 1% difference in terms of dairy cow presence. In terms of paddy production, there was 1% of statistical difference in paddy production area size average between the members of the agricultural credit cooperative and non-members. In the canola enterprises, there was 5% of statistical difference in the yield value per unit area between the members of agricultural credit cooperatives and non-members. The research results indicates that producers are spesifically having problems in marketing of the products. Thus, agricultural organizations should take an active role in the marketing of the products, besides meeting capital and input needs of agricultural enterprises.

Keywords: Agriculture, organization, paddy, canola, dairy cattle, cotton, Çanakkale, Hatay.

1. GİRİŞ

Tarım sektörü ticaret, sanayi ve ekonomi ile iç içe olan bir sektördür. Tarım kesimi ayrıca önemli sayıda bir nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Tarımın yıllardır süregelen yapısal sorunlarının çözümünde ve tarımsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde tarımsal örgütlerden yararlanılmaktadır. Bu bağlamda örgütlenme; benzer sorunlara sahip bireylerin sorunlarını çözmek için bir araya gelmeleri şeklinde tanımlanabilir. Örgütlenme sonucu hem bireylerin sorunları çözüme kavuşmakta hem de bir baskı grubu olduğundan bireylerle ilgili uygulanacak politikalara yön verilebilmektedir (İnan ve ark., 2005).

Bir ülkenin sahip olduğu siyasi ve ekonomik yapısı ile gelişmişlik düzeyi örgütsel yapısıyla yakından ilgilidir. Bununla birlikte toplumda örgütlenmenin yaygın ve güçlü olması toplumsal gelişmişliğin de bir göstergesi olarak kabul edilir (Rehber, 1993). Özellikle gelişmiş ülkelerde tarımsal örgütlerin üyelerinin ya da ortaklarının ihtiyaç duyduğu girdiyi sağlama yanında üretilen ürünlerin pazarlanmasında ve dış satımda önemli rol oynadıkları bilinmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin tarımındaki yapısal bozuklukların giderilmesinde, üreticilerin eğitilmesi ve bilgilendirilmesinde, örgütlenmiş çabalar giderek önem kazanmaktadır. Tarımda üreticilere hizmet veren kooperatif vb. işletmelerin bir örgüt olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde çalışmaları önem arz etmektedir (Çıkin ve Olgun, 1996). Üretici örgütleri kırsal toplumun yaşam düzeylerini iyileştirmede, kıt kaynaklara sahip olan üreticilerin gelirlerini artırmada ve tarımsal gelişmeyi sağlamada önemli araçlardan biri olup, bütün dünyada etkin bir biçimde kullanılmaktadır.

Çiftçilerin kırsal kesimde dağınık yaşamaları, alıcı ve satıcılar karşısında güçsüz olmaları, ekonomik ve mesleki çıkarlarını korumak amacıyla, üreticileri meslek odaları, kooperatifler, sendikalar, dernekler gibi farklı amaçlı örgütler kurmaya itmiştir. Türkiye’de tarımsal örgütlenme ve örgütlenme düzeyinin ölçümüne ilişkin bazı çalışmalar bulunmaktadır (Terin ve Ateş, 2010; Karakaya ve Kızıloğlu, 2014; Sağlam ve İnan, 2014; Sarı, 2016). Bu

çalışmada tarımsal örgütlenme konusunda yürütülen çalışmalarından bazıları özet olarak sunulmuştur.

Semerci (1998) yapmış olduğu bir araştırmada Tabakalı Örneklemeye Yöntemi ile belirlenen; Trakya genelinde Edirne ilinde çeltik üreten 97 işletmede, Kırklareli ilinde buğday üreten 74 işletmede ve Tekirdağ ilinde yağlık ayçiçeği üreten 100 işletmede anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. İncelenen işletmelerde buğday üreticilerinin %97,28'i ziraat odalarına, %77,03'ü yağlı tohumlar tarım satış kooperatiflerine, %66,22'si tarım kredi kooperatiflerine ve %60,81'i de pancar ekicileri kooperatifine ortak oldukları tespit edilmiştir. Yağlık ayçiçeğiyle ilgili olarak anket uygulanan işletmelerden %95'i ziraat odasına, %75'i yağlı tohumlar tarım satış kooperatiflerine, %81'i tarım kredi kooperatiflerine ve %40'ı da pancar ekicileri kooperatifine ortak oldukları saptanmıştır.

Türkyılmaz ve Aral (2002) Aydın ilinde yürütmüş oldukları bir çalışmada süt sığırcılığı işletmelerinde kaynak kullanımında etkinlik derecesi ile örgütlenme ve pazarlama sorunlarını ele almışlardır.

Koyubenbe (2005) İzmir ili Ödemiş ilçesinde gerçekleştirdiği bir çalışmada süt sığırcılığının mevcut durumunun belirlenmesi ve geliştirme olanakları ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma, 2000 yılı yatay-kesit verilerine dayalı olup, tabakalı tesadüfi örneklemeye yöntemiyle seçilmiş 83 işletmeyi kapsamaktadır. Yapılan çalışma sonucunda, araştırma alanındaki süt üreticilerinin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu tespit edilmiştir.

Semerci ve Süzer (2007) Tabakalı Örneklemeye Yöntemi ile belirlenen Edirne ilinde 53 işletmede, Kırklareli ilinde 42 işletmede ve Tekirdağ ilinde 87 işletmede anket uygulaması gerçekleştirmiştir. Yürütülen araştırmada incelenen işletmeler genelinde; ziraat odalarına üye olan çiftçilerin (%97,25) en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. İkinci grubu ise yağlı tohumlar tarım satış kooperatifleri (%86,26) oluşturmaktadır. Üçüncü sırada tarım kredi kooperatifleri (%68,68) yer almıştır. Pancar ekicileri kooperatifine ortak oranı %31,32 olarak belirlenmiştir. Sulama kooperatiflerine üye sayısı ise (%23,63) beklenenin üzerinde bulunmuştur. Araştırmada tarımsal kalkınma kooperatiflerine üye oranı %29,67 iken bu pay Önder Çiftçi Danışmanlık Derneği için %3,30, Köylere Hizmet Görme Birliklerine %14,84, Damızlık sığır yetiştiricileri birliğinde %21,77 olarak saptanmıştır.

Demir ve Aral (2009) Türkiye genelinde süt ve süt ürünleri üretiminde önemli bir potansiyeline sahip olan Kars ilindeki süt sığırcılık işletmelerinin mevcut durumunu ve geliştirme olanaklarını ortaya koymak amacıyla bir araştırma yürütmüştür. Araştırmanın materyalini, tesadüfi örneklemeye yöntemi ile seçilen 80 adet süt sığırcılık işletmesi ile 2007 yılında yapılan anket verileri oluşturmuştur. Çalışmada, ildeki süt üreticilerinin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, buna bağlı olarak üretilen sütün düşük fiyatla satıldığı, süt üretiminde kullanılan girdilerin uygun fiyatla temin edilemediği ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada Kars ilinde süt sığırcılığının geliştirilebilmesi için üreticinin örgütlenmesinin kısa sürede sağlanması ve bölge için sürekli ve istikrarlı bir destekleme politikasının izlenmesinin gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Tatlidil ve Aktürk (2009) tarafından Çanakkale Merkez ilçe, Biga, Gelibolu ve Çan ilçelerinde yürütülen çalışmada Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olan ve olmayan işletmelerde süt maliyetini oluşturan unsurların belirlenmesi ve süt maliyetinin hesaplanması

amaçlanmıştır. Çalışmada Birliğe üye 47 işletme ve 43 adet de üye olmayan işletme üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda Birliğe üye işletmelerde ortalama süt sığırcılığı sayısı 8,11 ortalama süt maliyeti 0.19 \$/ton, üye olmayan işletmelerde ise bu değerler sırası ile 7.65 baş ve 0.21 \$/ton olarak tespit edilmiştir.

Elmaz ve ark. (2010) Burdur ilinde yapmış oldukları araştırmada işletme başına ortalama sığır sayısı 11,3 ve sağmal inek sayısı ise 5,9 olarak tespit edilmiştir. Sığırcılık işletmelerinin hayvancılık örgütlenmesi incelendiğinde 302 (%44,6) işletmenin Burdur İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olduğu saptanmıştır.

Şahin ve ark. (2010) Trakya'nın tamamını kapsayacak şekilde yapmış oldukları bir çalışmada veriler, yağlık ayçiçeği üretimi yapan ve Tabakalı Örneklem Yöntemi ile belirlenen 571 işletmeden elde edilmiştir. Anket uygulanan işletme sahiplerinin %64,31'i buldukları yerleşim birimlerinde tarımsal amaçlı en az bir örgüt (kooperatif, birlik, oda, dernek, vb.) olduğu belirtmişlerdir. İşletme sahiplerinin %96,67'si (550 işletme) en az bir tarımsal kooperatife üyedir. En fazla üye olunan tarımsal örgütlerin başında %97,09 (534 işletme) ile Ziraat Odası gelmektedir. Üye olma oranı diğer tarımsal örgütlere göre sırası ile şöyledir: %88,36 (486 işletme) Trakya Birlik Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, %63,09 (347 işletme) Tarım Kredi Kooperatifleri, %43,82 (241 işletme) Pancar Ekicileri Kooperatifi, %26,91 (148 işletme) Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ve %24,18 (133 işletme) Sulama Kooperatifi. Süt Üreticileri Birliği, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Köylere Hizmet Götürme Birliği ve Önder Çiftçi Danışmanlık Derneği üreticilerin üye olduğu diğer üretici örgütleridir.

Yılmaz (2010) Adana ilinde gerçekleştirmiş olduğu araştırmada; kooperatifler tarafından uygulanan süt sığırcılığı projesinin kooperatife üye işletmeler ve kooperatifler açısından genel bir değerlendirmesinin yapılması, projenin uygulanmasında yaşanan sorunların belirlenmesi ve bunlara yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler Faktör Analizi, Veri Zarflama Analizi ve ANOVA testine tabi tutularak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projeden ekonomik anlamda istenilen başarının elde edilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan proje ile aile işgücünün etkin kullanılması, kırsal alanda yeni iş alanlarının yaratılması, köyden kente göçün önlenmesi ve üreticilerin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmeye yönlendirilmesi konularında sosyal boyutta kazanımlar elde edildiği tespit edilmiştir.

Oğuz ve Kaya (2013) tarafından Konya İli Ereğli İlçesinde yürütülen çalışmada süt üretici birliğine üye olan ve olmayan süt üreticileri dikkate alınarak süt üretim maliyeti örgütlü olan ve örgütlü olmayan süt üreticileri arasında süt üretim maliyeti ekonomik kısıtların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 50 süt sığırcılığı işletmesi belirlenmiştir. Birliğe üye işletmelerde süt maliyeti 0.65 TL/lt, üye olmayan işletmelerde ise 0.67 TL/lt olarak tespit edilmiştir. Süt maliyetinde ise en önemli payı yem masraflarının oluşturduğu saptanmıştır. Cobb-Douglas tipi fonksiyonun kullanıldığı analizde süt üretiminde birliğe üye işletmelerde süt üretiminin ve verimliliğin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma sonucunda araştırma alanındaki işletmelerin mutlaka örgütlenmesi gerektiği ve süt sığırcılığı işletmelerin daha endüstrileşmiş bir şekilde yapılması için desteklenmesi gerektiği konularına vurgu yapılmıştır.

Semerci (2015) çalışmasında Türkiye'de tarım sektörüne hizmet veren ve ekonomik açıdan yüksek bir potansiyele sahip olan tarımsal kooperatiflerin mevcut durumları ortaya

koymuştur. Çalışma sonunda tarımsal amaçlı kooperatiflerin daha etkin faaliyet gösterebilmeleri amacıyla mali, idari ve yapısal yönden tespit edilen sorunlara çözüm önerilerinde bulunulmuştur

Pakdemirli (2019) yapmış olduğu çalışmasında tarımsal kooperatiflerin dünyada ve Türkiye’de mevcut durumunu incelemiş ve tarımsal ekonomideki yeri üzerinde durmuştur.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye’de tarımsal örgütlenmeye ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada; Hatay ilinde süt sığırcılığı ve pamuk üreten işletmeler ile Çanakkale ilinde çeltik ve kanola üreten işletmelerde tarımsal örgütlenme durumları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında işletmelerin tarımsal organizasyonlara üyelik durumları ile; verim (kg/da; lt/laktasyon), hayvan sayısı, yaş, tecrübe, eğitim süresi arasındaki farklılıklar da analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde araştırma alanlarında yürütülen faaliyet dallarında tarımsal örgütlenme bağlamında karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini Hatay ilinde süt sığırcılığı işletmeleri ve Pamuk üretim işletmeleri ile Çanakkale ilinde ise kanola ve çeltik üretimi yapan işletmelerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın ikincil verilerini ise; başta Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) olmak üzere konu ile ilgili diğer dış kaynaklara ait yayınlar ve elektronik ortam (internet) verileri ile, Türkiye genelinde; Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Ticaret Bakanlığı (TB) verilerinden oluşturmaktadır. Bununla birlikte araştırmalarda çalışma konularıyla ilgili olarak yurtiçi ve yurtdışı araştırma makaleleri incelenmiş, belirtilen konularda hazırlanan raporlar ve diğer yayınlardan da geniş ölçüde faydalanılmıştır.

2.2. Yöntem

Süt sığırcılığı, pamuk, çeltik ve kanola üretimi ile ilgili araştırmada Tabakalı Örneklem Yöntemlerinden “Neyman Yöntemi” kullanılmıştır (Yamane, 1967).

$$n = \frac{[\sum(Nh * Sh)]^2}{N^2 * D^2 + [\sum(Nh * Sh)]^2} \quad D^2 = (d/t)^2$$

n = Örnek Hacmi

N_h = h . Tabakadaki birim sayısı (frekans)

S_h = h . Tabakanın standart sapması

N = Toplam birim sayısı

S = Standart Sapma

t = Seçilen Güven Sınırı İle İlgili “ t değeri”

N = Örneklem Çerçevesine Ait Toplam Birim Sayısı

$$D = d/z$$

$d =$ Ortalamadan belirli bir oranda sapma

$z =$ Eğer birim sayısı 30'un üzerinde ise t dağılımındaki z değeri kullanılır.

Örnek hacminin tabakalara dağıtılmasında aşağıda belirtilen formül kullanılmıştır (Çiçek ve Erkan, 1996).

$$n = NhSh * n / \sum NhSh$$

Süt sığırcılığı araştırmasında örnek hacminin belirlenmesinde %3,5 ortalamadan sapma, %95 güven sınırları içerisinde çalışılmış olup, 141 işletmede anket uygulaması yapılmıştır (Semerci ve ark., 2014). Pamuk araştırması kapsamında %95 güven aralığı ve %5 ortalamadan sapma ile 136 işletmede pamuk üretimine yönelik anket uygulaması gerçekleştirilmiştir (Semerci ve Çelik, 2017). Kanola araştırmasında ise "Tam Sayım Yöntemi" kullanılarak 83 işletmede anket uygulaması yapılmıştır (Semerci, 2019). Çeltik araştırmasında %99 güven aralığı ve %5 ortalamadan sapma ile belirlenen 74 adet işletmede anket uygulaması gerçekleştirilmiştir (Semerci ve Everest, 2020).

Yapılan çalışmada anket uygulanan işletmeler tarımsal organizasyonlara üye olup olmadıklarına göre 2 ana gruba ayrılmıştır. Belirlenen 2 ana grup arasında (bağımsız örneklem grubu arasında); süt sığırcılığı faaliyetinde işletme başına ortalama sağmal inek varlığı ve süt verim değerleri arasında, bitkisel üretimde ise (çeltik, pamuk ve kanola) işletme başına birim alandan elde edilen ortalama verim (kg/da) ve ortalama üretim alanı (da) bakımından istatistiki yönden farklılık olup olmadığı "T-Test" den yararlanılarak araştırılmıştır. Bununla birlikte çalışmada belirtilen faaliyet dallarında (süt sığırcılığı, çeltik, kanola ve pamuk) anket uygulanan işletme sahipleri arasında tarımsal organizasyonlara üyelik bakımından yaş (yıl), üretim dalındaki tecrübesi (yıl) ve sahip olunan eğitim süreleri (yıl) arasındaki farklılıklar da aynı yöntemle analiz edilmiştir. "t-testi" nümerik (sürekli) değişkenlerin (ya da grupların) arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek ya da gözlenen ortalama değer varsayılan ya da öngörülen (ya da önceki çalışmalarda elde edilen) değerden farklı olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır (Green ve ark., 2000; Gujarati, 2009).

3. TÜRKİYE'DE TARIMSAL ÖRGÜTLENME

Türkiye'de tarım sektöründe farklı yapılar altında örgütlenmeler bulunmaktadır. Ülke genelinde çiftçi örgütlenmesi iki grup altında sınıflandırılabilir. Bunlar; "ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar" ile "mesleki amaçlı çiftçi organizasyonları"dır. Genel olarak tarımsal örgütlenmeler; kooperatifler, üretici birlikleri, ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ve diğer örgütlenme şekilleri olmak üzere 4 grupta değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında 30.06.2021 tarihi itibarıyla ülke genelinde tarımsal örgütlenmeye ilişkin genel veriler bu bölümde verilmeye çalışılmıştır.

1163 Sayılı Kanun kapsamında en fazla kooperatif sayısı 6813 kooperatif ile tarımsal kalkınma kooperatiflerine aittir. En fazla ortak sayısına sahip kooperatif ise 1.391.892 ortak ile pancar ekicileri kooperatifidir. Tarımsal kooperatifler içinde 1581 Sayılı Kanunla kurulan tarım kredi kooperatiflerine kayıtlı 800.023 ortak, 4572 Sayılı Kanunla kurulan tarım satış kooperatiflerine ise 332.925 ortak bulunmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Türkiye'de Tarımsal Kooperatifler (30.06.2021)

Tabi Olduğu Kanun	Birim Kooperatifler		
	Türü	Sayısı	Ortak Sayısı
1163 S.K.	Tarımsal Kalkınma	6.813	736.027
1163 S.K.	Sulama	2.472	319.027
1163 S.K.	Su Ürünleri	566	30.722
1163 S.K.	Pancar Ekicileri	31	1.391.892
	Ara Toplam	9.882	2.477.668
1581 S.K.	<i>Tarım Kredi</i>	1.618	800.023
	Ara Toplam	11.500	3.277.691
4572 S.K.	Tarım Satış (*)	338	332.925
1163 S.K.	Tütün Üretim ve Pazarlama(*)	18	939
1163 S.K.	Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama (*)	29	2.953
	Genel Toplam	11.838	3.610.616

Kaynak: TOB, 2021. (<https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Orgutleri>, erişim 02.11.2021)

(*) Ticaret Bakanlığının sorumluluk alanında bulunmaktadır.

Tarımsal amaçlı üretici birlikleri kalkınma planları çerçevesinde ve Avrupa Birliği'ndeki üretici örgütleri yapısına uyum için kurulması öngörülen üretici birlikleri 29.06.2004 tarihinde 5200 sayılı yasa ile yürürlüğe girmiştir (İnan, 2016). Tarımsal üretici birlikleri içinde en fazla birlik sayısı (573) ve üye sayısı (320.830) hayvansal üretimle ilgili olarak kurulan birliklere aittir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Türkiye'de Tarımsal Üretici Birlikleri (30.06.2021)

Tabi Olduğu Kanun	Üretici Birlikleri		
	Ürün /Ürün Grupları	Birlik Sayısı	Üye Sayısı
5200 S.K.	Hayvansal Üretim	573	320.830
5200 S.K.	Bitkisel Üretim	237	21.050
5200 S.K.	Su Ürünleri	30	1.197
5200 S.K.	Organik Ürünler	30	2.438
	Toplam	870	345.515

Kaynak: TOB, 2021. (<https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Orgutleri>, erişim 02.11.2021)

Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerine dahil olan birlikler; damızlık koyun ve keçi, damızlık sığır, arı, damızlık manda ve tavuk konusunda faaliyet gösteren birlikler yer almaktadır. Damızlık koyun ve keçi, damızlık sığır ve arı yetiştiricileri birlikleri ülke genelinde neredeyse örgütlenmemelerini tamamlamışlardır. Bu grupta yer alan damızlık koyun ve keçi ile damızlık sığır yetiştiricileri birliklerine üye olanların sayısı 250 bine yaklaşmıştır (Çizelge 3).

Çizelge 3. Türkiye'de Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri (30.06.2021)

Tabi Olduğu Kanun	Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri		
	Türü	Birlik S.	Üye Sayısı
5996 S.K.	Damızlık Koyun - Keçi	80	248.145

5996 S.K.	Damızlık Sığır	81	239.321
5996 S.K.	Arı	80	72.693
5996 S.K.	Damızlık Manda	31	8.852
5996 S.K.	Tavuk	6	759
	Toplam	278	569.770

Kaynak: TOB, 2021. (<https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Organizasyonlari>, erişim 02.11.2021)

Belirtilen ilk 3 grup haricinde tarım sektöründe örgütlenme kapsamında ayrıca; ziraat odaları, sulama birlikleri, çiftçi dernekleri, tarımsal vakıflar ve alt birlikler de yer almaktadır. Ülke genelinde en büyük çiftçi örgütlenmesi 763 odaya üye toplam 5.192.906 çiftçi ile ziraat odalarıdır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Tarım Sektöründe Diğer Örgütlenme Şekilleri (30.06.2021)

Tabi Olduğu Kanun	Örgütlenme Şekli	Sayısı	Üye Sayısı
6964 S.K.	Ziraat Odaları	763	5.192.906
6172 S.K.	Sulama Birlikleri	189	428.669
5253 S.K.	Çiftçi Dernekleri (*)	525	227.500
2762 S.K.	Tarımsal Vakıflar (**)	14	2.500
5553 S.K.	Alt Birlikler	7	57.534

Kaynak: TOB, 2021. (<https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Organizasyonlari>, erişim 02.11.2021)

(*) İç İşleri Bakanlığının sorumluluk alanındadır.

(**) Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluk alanındadır.

4. BULGU VE TARTIŞMALAR

457

4.1. Çeltik Üreticilerinin Tarımsal Örgütlenme Durumu

İşletmelerin tarımsal kuruluşlar ve organizasyonlara üyelik/ortaklık durumları incelendiğinde; çeltik üreticilerinin tamamının ziraat odalarına üye olduğu anlaşılmaktadır. Tarım kredi kooperatiflerine ortak olanlar %68,92, tarım satış kooperatiflerine ortak olanlar ise %40,54'lük paya sahiptirler (Çizelge 5).

Çizelge 5. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Kuruluşlara Üyelik Durumu

Tarımsal Örgütler	Tabakalar					Toplam	Örgütlenme Oranı (%)
	1	2	3	4	5		
Ziraat Odası	9	9	17	20	19	74	100,00
Tar. Kredi Koop.	3	5	12	13	18	51	68,92
Tar. Sat. Koop.	4	3	4	7	12	30	40,54
Sulama Bir.	5	3	6	9	7	30	40,54
Tar. Kalk. Koop.	4	4	9	9	4	30	40,54
Pancar Ek. Koop.	1	3	3	9	3	19	25,68
Dam. Sığ. Yet. Birl.	3	1	6	4	4	18	24,32

Koy. Keçi Yet. Birl.	1	0	1	2	6	10	13,51
Sulama Koop.	0	0	0	1	7	8	10,81
Süt Ürt. Birl.	0	0	2	0	5	7	9,46
Mısır Yet. Albirl.	1	1	1	2	1	6	8,11
Kırmızı Et Üret. Birl.	0	0	2	2	1	5	6,76
Arı Yet. Birl.	0	0	1	0	0	1	1,35

Anket uygulanan işletmelerde tarımsal kalkınma ve sulama birliklerine üye olanlarının oranı ise tarım satış kooperatiflerinde olduğu gibi, %40,54 olarak hesaplanmıştır. Pancar ekicileri kooperatifi, damızlık sığır yetiştiricileri ve koyun-keçi yetiştiricileri birliklerine üye olanların oranı ise %10'un üzerindedir. Semerci (1999) tarafından Edirne ilinde çeltik üreten 97 tarım işletmesi üzerinde yürütülen bir araştırmada üreticilerin tamamı ziraat odasına üye iken bu oran yağlı tohumlar tarım satış kooperatiflerinde %73,20, tarım kredi kooperatiflerinde %55,67 ve pancar ekicilerin kooperatiflerinde %73,20 olarak tespit edilmiştir.

Çeltik üreten işletmelerde tarım kredi kooperatifine üye olan ve olmayan işletmeler arasında çeltik üretim alanı bakımından istatistiki yönden %1 düzeyinde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 6'da verilen test sonuçlarına göre tarım kredi kooperatiflerine üye işletmelerde ortalama çeltik üretim alanı (167,86 da) üye olmayan işletmelere göre (69,19 da) daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

458

Çizelge 6. Süt sığırçılığı işletmelerinde damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üyelik durumlarına göre göre sağmal inek başına süt verim değerlerinin karşılaştırılması (t-testi sonuçları)

Üyelik Durumu	N	Mean (\bar{x})	Std.Dev.	df	t value	Sig. (p)
Üye Olmayan İşletmeler	23	82,61	69,19	81	-2,83	0,006
Üye İşletmeler	51	167,86	136,24			

Yapılan araştırmada tarım kredi kooperatiflerine üye olan ve olmayan işletme sahipleri arasında; yaş (52,08 yıl; 51,13 yıl), çeltik üretim tecrübesi (19,63 yıl; 19,74 yıl), görülen eğitim süreleri (8,39 yıl; 8,00 yıl) ve birim alandan elde edilen çeltik verim değeri (770,02 kg/da; 792,83 kg/da) bakımından istatistiki yönden bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

4.2.Süt Sığırçılığı İşletmelerinin Tarımsal Örgütlenme Durumu

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde en yüksek örgütlenme düzeyinin %82,27 ile ziraat odalarında olduğu anlaşılmaktadır. Konu gereği süt sığırçılığı işletmeleri üzerinde çalışma yürütülmesine rağmen işletmelerin damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye olma oranının %50,35 seviyesinde kaldığı görülmektedir. Bu durum, birlik tüzüğünde yer alan “5 baş ve üzeri sağmal hayvan varlığı” kriterini işletmelerin sağlayamadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte süt üreticileri birliğine üye olan işletmelerin toplamdaki payı ise %8,51 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Tarımsal Örgütlenme Yapısı

Tarımsal Kuruluşlar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Ziraat Odası	116	82,27
Dam. Sığ. Yet. Birl.	71	50,35
Süt Üret. Birl.	12	8,51
Arı Yet. Birl.	7	4,96
Koy.Keç. Yet. Birl.	6	4,26
Sul. Koop.	5	3,55
Kırm. Et Ür. Birl.	4	2,84
Diğer	2	1,42

Süt verimi birinci grup işletmelere göre daha yüksek ikinci grup işletmelerde sağmal hayvan başına ortalama süt geliri birinci grup işletmelerden daha düşük bulunmuştur. Bunun temel nedeni ise ilk grupta yer alan işletmelerin 2013 yılında ortalama süt satış fiyatının 0,88 TL/lit iken bu değer ikinci grup işletmelerde 0,84 TL/lit, üçüncü grup işletmelerde ise 0,98 TL/lit olarak gerçekleşmiş olmasıdır. Yapılan araştırma incelenen işletmelerde süt satışına yönelik örgütlenme hareketlerinin zayıf olması nedeniyle (sağılan hayvan başına verimin yüksek olmasına rağmen) ikinci grup işletmelerde süttan elde edilen gelirden önemli düşüşler yaşandığını ortaya koymuştur.

Süt sığırcılığı işletmelerinde damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye olan ve olmayan işletmeler arasında sağmal inek başına elde edilen süt verim değerleri bakımından istatistiki yönden %7 düzeyinde farklılık göstermektedir. Çizelge 8’de yer alan analiz sonuçlarına göre kredi kullanan işletmelerde sağmal inek başına elde edilen süt verim değeri (5546,8 lt/yıl) üye olmayan işletmelere göre (5262,9 lt/yıl) daha yüksek düzeydedir.

Çizelge 8. Süt sığırcılığı işletmelerinde damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üyelik durumlarına göre sağmal inek başına süt verim değerlerinin karşılaştırılması (t-testi sonuçları)

Üyelik Durumu	N	Mean (\bar{x})	Std.Dev.	df	t value	Sig. (p)
Üye Olmayan İşletmeler	70	5262,9	824,95	139	-1,86	0,069
Üye İşletmeler	71	5546,8	982,08			

Süt sığırcılığı işletmelerinde damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye olan ve olmayan işletmelerde sağmal inek varlığı bakımından %1 düzeyinde farklılık göstermektedir. Çizelge 9’daki sonuçlara göre birliğe üye işletmelerde ortalama sağmal inek varlığı (yaklaşık 7 baş) üye olmayan işletmelere göre (yaklaşık 3 baş) daha yüksek düzeydedir.

Çizelge 9. Süt sığırcılığı işletmelerinde damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üyelik durumlarına göre sağmal inek varlığının karşılaştırılması (t-testi sonuçları)

Üyelik Durumu	N	Mean (\bar{x})	Std.Dev.	df	t value	Sig. (p)
Üye Olmayan İşletmeler	70	3,20	2,05	139	-3,32	0,001
Üye İşletmeler	71	6,52	5,03			

Yapılan araştırmada damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye olan ve olmayan işletme sahipleri arasında; yaş (44,82 yıl; 45,37 yıl), süt sığırcılığı faaliyet tecrübesi (16,27 yıl; 16,97 yıl) ve görölen eğitim süreleri (6,27 yıl; 6,33 yıl) bakımından istatistiki yönden bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

4.3.Pamuk Üreticilerinin Tarımsal Örgütlenme Düzeyi

Anket uygulanan işletmelerin tamamı ilçe merkezlerindeki ziraat odalarına üyedir. Tarım Kredi Kooperatiflerine üye olan üreticilerin toplamdaki payı ise yaklaşık %35'tir. Çukurovabirlik'e üye olanlar ise üçüncü sırada yer almaktadırlar. Sulama birliği ve sulama kooperatifine üye olanların sayısı ise 17'dir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Pamuk üreticilerinin tarımsal örgütlere üye olma durumu

Tarımsal Örgütler	Üye sayısı	Payı (%)
Ziraat Odası	136	100,00
Tarım Kredi Kooperatifi	47	34,56
Çukurovabirlik	37	27,21
Sulama Birliği	16	11,76
Sulama Kooperatifi	1	0,74

Araştırma alanında anket uygulanan işletmelerde üreticilerin %91,18'i (124 işletme) üretmiş olduğu pamuğu tüccarlara satarken, bu oran Çukurovabirlik için %8,82 (12 işletme) düzeyinde kalmıştır. Yapılan araştırmada Çukurovabirlik'in Hatay ilinde pamuk alımında bulunmakla birlikte, yeterli sayıda alım noktasına sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bununla beraber birlik alımları üreticinin pamuğunu üretmiş olduğu hasat döneminden bir süre geçtikten sonra gerçekleşmektedir. Bu durum üreticilerin pamuğunu birlikler yerine tüccara satmalarına neden olmaktadır.

Yapılan araştırmada S.S. Çukurova Pamuk, Yerfıstığı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne (Çukobirlik) üye olan ve olmayan işletme sahipleri arasında; yaş (50,02 yıl; 49,51 yıl), pamuk üretim tecrübesi (27,02 yıl; 26,51 yıl), görölen eğitim süreleri (8,24 yıl; 7,82 yıl), birim alandan elde edilen pamuk verim değeri (535,43 kg/da; 536,47 kg/da) ve ortalama pamuk üretim alanı (108,14 da; 107,81 da) bakımından istatistiki yönden bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

4.4.Kanola Üreticilerin Tarımsal Örgütlenme Düzeyi

İşletmelerin tarımsal kuruluşlar ve organizasyonlara üyelik/ortaklık durumları incelendiğinde; ziraat odalarına üye olanlarının %89,16 ile ilk sırada olduğu anlaşılmaktadır. Tarım satış ve kredi kooperatiflerine ortak olanlar ise %41-46 aralığında değişmektedir. Damızlık sığır yetiştiricileri birliği ve tarımsal kalkınma kooperatiflerine üye/ortak olanlar ise %21,69'luk pay almaktadırlar (Çizelge 11).

Çizelge 11. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Kuruluşlara Üyelik Durumu

Tarımsal Kuruluşlar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Ziraat Odası	74	89,16
Tarım Satış Kooperatifi	38	45,78
Tarım Kredi Kooperatifi	34	40,96
Dam. Sığ. Yet. Birl.	18	21,69
Tar. Kalk. Koop.	18	21,69
Arı Yet. Birl.	9	10,84
Koyun ve .Keçi Yet. Birl.	4	4,82
Önder Çiftçi	4	4,82
Sulama Birl.	1	1,20
Kırmızı Et Üreticileri Birl.	1	1,20

Yapılan araştırmada kanola üreten işletmelerin ürünlerinin bir kısmını tarım kredi kooperatiflerine satış oldukları belirlenmiştir. Bu tip işletmelerin diğer işletmelere oranla ürününü daha iyi bir fiyattan satmış oldukları tespit edilmiştir. Kanola üretiminde fark desteği geliri üretici açısından maliyetin azaltılması bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Ürün fiyatındaki küçük bir farklılık, verim ve alan üzerinden değerlendirildiğinde, ürün gelirinde önemli artışlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, üretici gelirindeki dalgalanmaların önüne geçilebilmesi için, tarımsal örgütlerin piyasaya alıcı rolünde girmeleri önemlidir.

461

Kanola üreten işletmelerde tarım kredi kooperatifine üye olan ve olmayan işletmeler arasında birim alandan elde edilen verim değeri bakımından istatistiki yönden %5 düzeyinde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 12’de belirtilen analiz sonuçlarına göre tarım kredi kooperatiflerine üye işletmelerde birim alandan elde edilen kanola verim değeri (276,20 kg/da) üye olmayan işletmelere göre (301,02 kg/da) daha düşük düzeyde bulunmuştur.

Çizelge 12. Kanola üreten işletmelerde tarım kredi kooperatiflerine üyelik durumlarına göre birim alandan elde edilen verim değerlerinin karşılaştırılması (t-testi sonuçları)

Üyelik Durumu	N	Mean (\bar{x})	Std.Dev.	df	t value	Sig. (p)
Üye Olmayan İşletmeler	49	301,02	44,85	81	2,03	0,046
Üye İşletmeler	34	276,20	66,62			

Yapılan araştırmada tarım kredi kooperatiflerine üye olan ve olmayan işletme sahipleri arasında yaş (48,24 yıl; 48,04 yıl), kanola üretim tecrübesi (7,56 yıl; 6,18 yıl), görülen eğitim süreleri (8,62 yıl; 7,69 yıl) ve üretim alanı (91,71 da;78,78 da) bakımından istatistiki yönden bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de son yıllarda tarımsal örgütlenme anlamında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ülke genel verilerine bakıldığında özellikle kooperatiflere ortak sayısı bakımından önemli düzeyde artışlar olduğu görülmektedir.

Tarımsal işletmeler üretim faaliyetlerine göre ilgili tarımsal kuruluşlara üye ya da ortak olmaktadır. Yapılan bu çalışmada pamuk, çeltik ve kanola üretiminde kullanılan girdilerin temininde kooperatiflerin önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Süt sığırcılığı faaliyetinde ise damızlık sığır yetiştiricileri birliği işletmelerin desteklemelerden faydalanmasında, süt üreticileri birliği ise özellikle sütün pazarlamasında üyelerine önemli avantajlar sağlamaktadır.

Araştırma bulguları incelenen işletmelerin neredeyse tamamının ziraat odalarına üye olduklarını ortaya koymaktadır. Ancak işletmelerin genel olarak karşılaştığı sorun ürünün pazarlamasında yaşanmaktadır. İşletmelerin küçük ölçekli olması hem girdi temininde hem de ürün pazarlamasında çeşitli problemlerin doğmasına neden olmaktadır.

Araştırma sonuçları tarımsal örgütlerin ürün pazarlamasında yeterince aktif rol almadıklarını ortaya koymuştur. Tarımsal örgütlerin ürün pazarlamasında belirleyici görev üstlenmemeleri üyelerinin ya da ortaklarının gelirinde önemli düşüslere neden olmaktadır. Diğer taraftan ürünün pazarlama zincirindeki halkaların artması üreticilerin daha az gelir elde etmelerine tüketicilerin de daha yüksek fiyatlardan gıda temin etmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Avrupa ülkelerinde sütün pazarlama sisteminin incelenmesi (tarımsal örgütlerin sistemdeki yerinin değerlendirilmesi) oldukça yararlı olacaktır.

462

TEŞEKKÜR

Çalışma kapsamında yer alan “Hatay İli Süt Sığırcılığının Ekonomik Analizi (Proje No:2013-9162)” ve “Hatay İli Tarım İşletmelerinde Pamuk Üretimine Ekonomik Analizi” (Proje No:2017-16322) isimli projeleri destekleyen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi BAP Birimine, “Çanakkale İlinde Çeltik Üretimine Ekonomik Analizi (Proje No: FBA-2018-2605)” ve “Çanakkale İlinde Kanola Üretimine Ekonomik Analizi (No: FHD-2018-2664)” isimli projeleri destekleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi BAP Birimine teşekkür ederim. Araştırma sırasında sorularımızı sabırla dinleyip, samimi ve içtenlikle cevaplayan; Trakya’daki yağlık ayçiçeği üreticilerine, Hatay ili süt sığırcılığı işletmeleri ile pamuk üreticilerine, Çanakkale ili çeltik üreticileri ile kanola üreticilerine şükranlarımı sunarım.

KAYNAKÇA

- Çıkin A; Olgun A (1996) Üretici Örgütlerinde İletişimin Önemi, Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül 1996, Adana. s.354-360.
- Çiçek A; Erkan O (1996) Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklem Yöntemleri. GOP Ün. Ziraat Fak. Yay. No:6,Tokat. 118 s.
- Demir P; Aral S (2009) Kars ilinde faaliyet gösteren süt sığırcılık işletmelerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Vet. Hekim. Der.* 80(3): 17-22.

- Elmaz Ö; Saatçi M; Metin MÖ; Sipahi C (2010) Burdur İli Süt Sığırcılığı ve Özellikleri. Mehmet Akif Ersoy Ün. Veterinerlik Fak. (Yayın, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 0038-NAP-08 no'lu projeden hazırlanmıştır). 92 s.
- Green SB; Salkind NJ; Akey TM (2000) Using SPSS For Windows, Analyzing and Understanding Data. Second Edition. Prentice Hall Inc., Upper Saddle River. New Jersey, USA. 430 p.
- Gujarati DN (2009). Temel Ekonometri. Literatür Yayınları No:33,İstanbul. 107 s.
- İnan İH; Direk M; Başaran B; Birinci S; Erkmek E (2005) Tarımda Örgütlenme. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 03-07 Ocak 2005, Ankara. s.3-7.
- İnan İH (2016) Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği (güncellenmiş 8. Baskı). İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul. s.262
- Karakaya E; Kızıloğlu S (2014) Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Örgütlenme Yapısı Bingöl İli Örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi* 1(4): 552–560.
- Koyubenbe N (2005) İzmir İli Ödemiş İlçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma. *Hayvansal Üretim* 46(1) 8-13.
- Oğuz C; Kaya S (2013) Factors Affecting Milk Production in Ereğli District of Konya in Turkey. *Journal of Selçuk University Natural and Applied Science*, 2 (3) 20-28.
- Pakdemirli B (2019) Tarımsal Kooperatiflerin Dünya ve Türkiye’de Mevcut Durumunun Karşılaştırılması. *Anadolu*, 29 (2) 177-187.
- Rehber E (1993) Tarımda Örgütlenme ve Kooperatifçilik. *Kooperatifçilik Dünyası Dergisi*. Yıl: 23, Sayı: 271, s. 21-25.
- Sağlam U; İnan İH (2014) Uşak İlindeki Üreticilerin Tarımsal Üretici Örgütlenmesi ve Sorunları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014, Samsun,s.1255-1260.
- Sarı MM (2016) Tarım İşletmelerinde Örgütlenme Durumu ve Buna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi: Erzurum İli Örneği. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tarım İşletmeciliği Bilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi. Erzurum. s.58.
- Semerci A (1998) Trakya’da Tarımsal Yapı ve Başlıca Ürünlerde Verimlilik Analizleri. Trakya Üniversitesi Fen Bil. Enst. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. (Basılmamış Doktora Tezi), Edirne, 249 s.
- Semerci A (1999) Trakya’da Üreticilerin Tarımsal Kuruluşlara Üyelik Durumları ve Girdi Temininde Karşılaşılan Sorunlar. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, Sayı:324, Ankara, s.42-48.
- Semerci A; Süzer S (2007) Trakya’da Ayçiçeği Üreten İşletmelerde Girdi Kullanımı ve Destekleme Politikalarının Etkinliğinin Belirlenmesi. (Proje No: Tagem/Ta/05/02/01/002, Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Edirne). (Proje sonuç raporu), 152 s.

- Semerci A; Parlakay O; Çelik AD (2014) Hatay İli Süt Sığırcılığının Ekonomik Analizi. MKÜ BAP Projesi (Proje No:2013-9162) Hatay. 77 s.
- Semerci A (2015) Türkiye’de Çiftçi Örgütleri: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12 (1) 65-73.
- Semerci A; Çelik AD (2017). Hatay İli Tarım İşletmelerinde Pamuk Üretiminin Ekonomik Analizi". MKÜ BAP Projesi (Proje No:2017-16322), Hatay. 66 s.
- Semerci A (2019) Çanakkale İlinde Kanola Üretiminin Ekonomik Analizi". ÇOMÜ BAP Projesi (Proje No: FHD-2018-2664), Çanakkale. 55 s.
- Semerci A; Everest B (2020) Çanakkale İlinde Çeltik Üretiminin Ekonomik Analizi". ÇOMÜ BAP Projesi (Proje No: FBA-2018-2605), Çanakkale. 77 s.
- Şahin İ; Semerci A; Kaya Y; Çıtak N (2010). Ayçiçeği Tarımında Verimlilik ve Destekleme Politikalarının Etkinliğinin Belirlenmesi. (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı AR-GE Destekleri Projesi (Proje No: Tagem 08/AR-GE/6).
- Tatlıdil F; Aktürk D (2009) Comparative analysis of dairy cattle-breeding farms on member and non-member of breeders’ association. *Agricultural Journal, Medwell Online*, 4 (1):36-40.
- Terin M; Ateş HÇ (2010) Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi ve Örgütlerden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği. *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 47 (3): 265-274.
- Türkyılmaz MK; Aral S (2002) Aydın İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Kaynak Kullanımında Etkinlik Derecesi İle Örgütlenme ve Pazarlanma Sorunları. *Kafkas Üniversitesi Vet. Fak. Derg.* 8 (1) 41-48.
- Yamane T (1967) Elementary Sampling Theory, Taro Yamane. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-. Hall, Inc., pp.405.
- Yılmaz H (2010) Süt Sığırcılığında Kooperatifler Aracılığıyla Desteklemenin Ekonomik Ve Sosyal Etkileri: Adana İli Örneği. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Adana. s.292